

Fényes, csillogó kötettel jelentkezett Szabó T. Anna 2010-ben, a könyvhéten. A *Villany* címet viselő kötet kilenc ciklusban hatvanöt költeményt tartalmaz, s hasonlóan személyes hangot üt meg, mint a 2006-os *Elhagy* című gyűjtemény. A szerző olyan kérdéseket vet fel verseiben, amelynél az objektivitás egyenesen hiteltelenné tenné a válaszokat. A család, az anyaság, a szerelem s a hit kérdései olyan szubjektív fórumai az életünknek, amelyeknél csak

62 Bartusz-Dobosi László

CSODAVÁRÓ

Szabó T. Anna: *Villany*

tudományos dolgozatok engedhetik meg maguknak a tényszerű hangnemet. A lírai közeggel nem fér össze az efféle kívülmaradás. Szabó T. Anna fittyet hányva a kritikusok fanyalgására, százharminc oldal erejéig újfent beenged minket családi ünnepeinek intim közegébe. Ott pedig nem lehetséges az elfogulatlanság.

A zsidó misztika fontos alapműve a *Kabbala*. Többezer éves bölcsességei között bukkantam a következő megállapításra: „Isten számolja a nők könnyeit.” Szabó T. Anna kötetét olvasva kezdtem megérteni ennek a különös mondatnak a valós jelentését. A nők jobban értik a világot, mint a férfiak, ezért többet sírnak. Nem tudom, hogy létezik-e női költészet vagy sem, mindenestre a *Villanyban* olyan látásmódot közvetít a költő, amely megállásra kényszerít minket. Az ünnepi megilletődés gyermeki áhítatának s a felnőttek lehangolóan prózai látásmódjának dualizmusa keveredik bennük.

Szabó T. Anna egy velem készült beszélgetésben a következőképpen fogalmazta meg ezt a kettősséget: „Az én könyvem is ilyen: boldog himnuszra vágyom, de csak szorongó könyörgésre futja.” Olyan érzésünk van, mintha a költő e két véglet között ingadozna. „Éjjel leszedtük, már ami maradt. / Hogy meg ne hallják a másik szobában: / csendben, akár az összeesküvők, / kivonszoltuk a sovány tetemet. / Csorgott róla a száraz tülével, / és nehéz, sötét tócsákban megállt / (mi gyilkoltuk meg...”, s ugyanennek a versnek a végén: „A végére már mi is hittünk benne, / és néztük mohón és átfényesedve / a két kölyök kócglóriás fejét.” (*A csoda*)

Az idézett mű különlegessége, hogy a családi idillből egyik pillanatról a másikra egy metaforikus gyilkosság kellős közepébe ránt minket. A díszített megfosztott karácsonyfa hullához való hasonlítása önmagában nem új gondolat, de az a plasztikus ábrázolásmód, ahogy a fáról „csorgó” száraz tülevelet vértócsaként látatja, zseniális és egyben hátborzongató is. A valóság és a csoda között lenne ilyen óriási szakadék, vagy ugyanazt az eseményt látjuk ilyen két, végletes megközelítésből? Mert tulajdonképpen mik azok

a csodák? És ez nem pusztán a kritikus kíváncsisága, hanem meggyőződésünk szerint a költő válaszkereséseinek is egyik meghatározó kulcskérdése.

A katolikus teológia szerint a csoda olyan esemény, amelyet Istennek a természet rendjét felfüggesztő beavatkozása hoz létre, s ezért jelenlegi tudásunkkal nem vagyunk képesek megmagyarázni. Szabó T. Anna versében a misztikum és a földi realitás – az angyalok és a titokban cselekvő szülők – ellentéte között hányódunk. De vajon valóban ellentét-e ez a kettő? Nem lehet, hogy maguk a szülők az Isten angyalai? Bizonyosat nem mondhatunk, de a költő kötetével – érzésünk szerint – a csodába vetett hitéről tesz tanúságot. S ha igazunk van, s hiszünk Szabó T. Annának, akkor mi is megtarthatjuk azt a csodaváró hitet, amivel gyermekkorunkban mindannyian vártuk a karácsonyt. 63

Szabó T. Anna így vall erről a fentebb már idézett beszélgetésben: „Az érdekelt, hogy a szeretet valóban megválthatja-e a felnőtt embert, és megtarthatjuk-e azt a belső világosságot, ami ehhez szükséges. A kötet címe is erre utal: ha a külső fény kevés, vagy kételkedünk már benne, akkor is meg kell tartanunk a lélek belső fényét, még ha az csak villanyfény is – visszfény csak, mint a holdé.”

Meggyőződésünk szerint ez a fény- és csodakeresés a kötet súlyponti tematikus motívuma. Nem pusztán a címválasztás, *A csoda* ciklus jelenléte, s a versbeszédben számtalan formában előbukkanó fény-szinonimák sokasága, hanem valamiféle mélyben rejtőző személyes dilemma lebegtetése is erre enged következtetni. Mert a fény és sötétség, a gyermeki mesék birodalma és a felnőttek megromlott világa között rejülő ellentét feszültsége a lírai térben tagadhatatlan. A gyermekekben még meglévő ősbizalom a felnőttekből már kiveszett, s talán ezért olvashatjuk az evangéliumban Jézus erre utaló szavait: „Hagyjátok – mondta –, hadd jöjjenek hozzám a kicsinyek, ne akadályozzátok őket, mert ilyeneké az Isten országa.” (Lk 18,16)

„Ha igazi hívő lennék, mindent elfogadnék, ahogy van. De mivel nincs vakhitem, minden sokkal nehezebb. A karácsony története a csodát hirdeti – de el tudom-e fogadni vajon dac nélkül, hogy a születésre a szenvedés következik? Az ősbizalom hiánya fontos elem a kötetben.” Meggyőződésünk szerint Szabó T. Anna téved, amikor vakhitként értékeli az elfogadást, s téved, amikor saját magát nem tartja igazi hívőnek. Az Isten országa nemcsak a gyermekeké, hanem azoké is, akik képesek még hasonlítani rájuk, akik képesek az ő szemükkel látni a világot, akik képesek hinni a csodákban. A kötet hátsó borítóján szereplő vers néhány sorának üzenete egyértelmű: „*Ha láthatok más szemével, csak akkor lehetek szabad.*” (*Der Wegweiser*) Szabó T. Anna kötete ilyen: gyermeki szemmel láttat, s maga is gyermeki szemmel akar látni. „...egy halott isten mégse csomagolja / a magba a fát, magzatba

az embert, / a folyóba a holnap folyót, / nem rejti el a gyertyába az égést, / az almába a gravitációt, / nem vonhat minket híg aranyba reggel, / nem díszítget fel mindent gondosan / hóval, virággal, felleggel, gyerekekkel – //
pedig úgy lessük, vágjuk rajtakapni, / eltanulni a bevált trükköket,
64 / mert Nietzsche mondta, és Dávid is mondta, / és holtbiztos, hogy család az egész.” (*Ajándék*) A kétely pedig nem kizáró ok, sokkal inkább a természetes velejárója minden hívő megközelítésnek.

A költő eddigi életművében, akárcsak a mostani kötetében, jelen van a gyermeki játékosság őszinte kíváncsisága, bizakodása is. Szabó T. Anna költészete úgy hajol le a gyermekek világához, ahogy azt az Isten tette az emberekkel Jézusban. Verseinek mondandójában, hangulatában rendre visszatalál a gyermekek derűjéhez, póztalan vidámságához. Úgymond megmártózik „a gyermekek közvetítette eleven öröm áramában”. Ezt a gyermeki látásmódhoz való visszatérés utáni vágyakozást olvashatjuk ki a következő sorokból is: „Ha gyorsvonal az életed, / és menetrend szerint halad, / [...] mindegy, hogy hol jársz, szállj ki gyorsan, / érezd, hogy nem vagy még halott: / meztlábazz a meleg porban, / indulj tovább gyalog.” (*Pordal*) Pusztán „ál-naivan gügyögő csasztuska” lenne mindez – ahogy Vári György fogalmazott maliciózus hangon a Magyar Narancsban? Nem hinnénk. Giccses és patetikus lenne egy aransyárga színektől pompázó balatoni naplemente, csak mert sokan megfestették? Szó sincs róla. A valóság sohasem lehet giccses, egyesek látásmódja viszont annál inkább!

A *Villany* Gyehenna-ciklusának alaphangja adja azt a másfajta értelmezési terét a költői mondandónak, ami bizonyítja, hogy a költő nem rugaszkodott el a valóságtól. Az ebben szereplő versekben valami sötét és alaktalan félelem vetül árnyékként a csodavárásra. Szó sincs naivitásról. Ezekben a versekben mintha a földi pokol realitása egyszerre leszűkítené a gyermeki mennyországban való hit szemhatárának szélesebb látókörét. Az ember sebezhetősége, kiszolgáltatottsága, de leginkább saját gonoszsága mintha tönkretenné az idillt. Elbizonytalanít, menthetetlenné tesz. Találhatunk itt gyermek- és öngyilkosságot, tűzvészt, átkot, az emberi test lealázását, őrlő dühkitörést, stb. A *Kés* című vers utolsóelőtti strófája – ami tulajdonképpen nem más, mint egy dühödt ima –, teszi átélhetővé ezt a magából kifordult állapotot: „Ordítok, hörgök, harapok, / torkomon forró vér csorog, / Istenem, nézz rám! Itt vagyok!” Ki ne érzett volna már hasonlót?

Egészen más – filozofikusabb – hangnemet üt meg a kötet végén szereplő *Fénysáv* ciklus. Ebben a konklúzióként is felfogható részben a költő a lét-nemlélet ontológiai kérdéskörét önreflexív módon, az írás szükségszerűségén keresztül közelíti meg. „Átkopogni az éjszakát. Lélegzetvisszafojtva. / Felfejteni. Megfejtteni. Leásni. / Betűt vetni a szélbe, szót csépelni, csendet aratni. // Csend.” (*Sólyom*) Olyan érzésünk van, mintha a költő az írás segítségével

igyekezze az emberi lét rétegeibe hatolva megfejteni a bennünk rejtőző titkokat: „a lét iszonyú kérdésén tűnődöm” (*Költői recept*).

Szinte valami metanyelv megjelenéseként értékelhetjük a *Tipográfia* című verset, amelyben az emberi testet már egyenesen egy önmagunk feltöréséhez használható megoldó kulccsal azonosítja. „Teleírva az ember. Ujjlenyomattal, / anyajegyekkel, sebhelyekkel. A bőr / árkaiban idő, pupillán / cikcakk sorok, az agy / iszapjában a belső tenger / viharinak nyoma...” Minden az írás körül forog. Még maga az emberi test is olyan, mint valami életünkről árulkodó, nyitott napló, amiből szinte csak ki-másoljuk magunkat, amikor írunk. Hogy ez mennyire így van, azt a kötet legutolsó néhány sorában ki is mondja: „Aki ír, maga ellen vall. Meg akar szabadulni / magától, így lesz önmaga. / Nem tudja abbahagyni. Vibrál, mint a villany. / Üres tárgyalóteremnek hadarja Isten védőbeszédét.” (*A néző*)

Szabó T. Anna kötetének sokszínű formakincs-világa, amelyben a posztmodern eszközök, mint például a tipográfiailag szokatlan megoldások (*Fény, sötét*), a „rappelós” táncdalszerű versek (*Kocka-rap*) mind-mind a költő kísérletező kedvét mutatják. A forma mintha tartalmi válaszokat keresne a feltett kérdésekre. S ha nincs is egy „dogmatikailag” értelmezhető tételes kinyilatkoztatás a felvetődött dilemmákra, *A költők* című vers – véleményünk szerint – elégséges válasszal szolgál a költői álláspontot illetően: „...akár az állatkölykök, az öröm / szétfeszíti a testük keretét: / bele akarnak bújni a világba, / a kert ölébe, a napfény szívébe, / Én meg itt írok. Valami baj ért? / Az, hogy felnőttem. / Futás játszani!” (*Magvető, Bp. 2010*)

Új Forrás 2012/3 – Bartusz-Dobosi László: Csodaváros
Szabó T. Anna: *Villany*

